

ЦЕНТРАЛЬНА ЄВРОПА: ПУБЛІЧНЕ І ПРИВАТНЕ

Білоус А.А.

канд. філос. наук, доцент кафедри англійської філології факультету романської філології і перекладу
ДВНЗ «Київський національний лінгвістичний університет», м. Київ

Головний акцент центральноєвропейської суспільної моделі фокусується навколо проблеми розширення приватного та публічного простору особи, гідного способу людського існування, комплексних прав людини, відчуженої праці, що знаходить своє віддзеркалення в контексті заперечення суспільною свідомістю поглядів фундатора марксизму, які були імплементавані комуністичною державною машиною в усіх країнах Центральної Європи.

Свідоме заперечення етики підлеглості та усвідомлення переважною більшістю населення практичної аморальності комуністичної влади сприяли усвідомленню необхідності методологічного відокремлення в суспільстві публічного і приватного, вельми важливих для інтерпретації східноєвропейського дискурсу. Актуальність збереження публічно-політичного і приватно-особистісного стає ще більш значимою у контексті популяризації у Центральній Європі праць Ю. Габермаса і особливо теоретичної розвідки Дж. Гола «Громадянське суспільство : історія. Теорія і порівняння». Відомий дослідник зокрема стверджує, що громадянське суспільство у Центральноєвропейських країнах «було у центрі суспільної уваги через намагання людей у цих країнах встановити нормативні правила у суспільствах, де їх відсутність відчувалося гостріше усього. Громадянське суспільство вважалось протилежністю комуністичному деспотизму, розумним соціальним порядком у якому соціальні групи мали можливість існувати і розвиватися –... забезпечувати і гарантувати більш гуманні та толерантні умови існування» [1, 31]. Важливим для посткомуністичних суспільств у цьому контексті є імплементація етичної традиції громадянського суспільства, яка має тривалу історію осмислення – від А. Фергюсона, Е. Гелнера, А. Грамши, до лідерів інтелектуальної опозиції – Гавела, Кіша, Дзельского.

Симптоматичним у цьому контексті було посилення інтересу широких суспільних груп до відомої в Європі теоретичної розвідки шотландського просвітника А.Фергюсона, який ще у 1767 році пише теоретичну роботу «Досвід історії громадянського суспільства», де пропонується модель духовно-етичного сходження людства від брутального неосвіченого стану до цивілізованого та керованого законами. «Досвід був працею людини, чудово знайомого з двома цивілізаціями ...Gemeinschaft клану, що належить минулому, і Gesellshaft прогресивній торгівій Шотландії»[2, 17].

В умовах популяризації ідей представників Шотландської школи очевидним для фундаторів центральноєвропейської моделі є небезпека в майбутньому посткомуністичному світі «матеріалізації» суспільства та пріоритету приватних інтересів над загальними. Відтак, завдання громадянського суспільства на думку Я. Куроня полягало не тільки в подоланні комуністичного деспотизму, але й в «обмеженні вади комерційного суспільства – етичними складовими, громадянськими чеснотами населення»[3, 29]. За такого підходу громадянське суспільство усвідомлюється як сукупність цивілізованих громадян, які здатні опанувати не тільки деспотичній владі та її бюрократичним інституціям, але й вимірам користі та недоброзичливості.

Громадянське суспільство у Центральній Європі залучаючи публічні (відкритості та комунікативності) та приватні (правові відносини між приватними власниками) виміри, набуває якісно важливого інтегративного значення. Воно виступає як інститут соціальної довіри та визнання широких суспільних верств, важливий імператив, що створений цивілізованими громадянами, які «перебувають у суперництві, взаємодіють і ворогують один з одним, підтримуючи одночасно соціальні кооперативні зв'язки» [4, 31]. На думку

«центральноєвропейських титанів духу», спільна зацікавленість людей породжує високоморальні спільні почуття, які не можуть бути створені ані шляхом клієнтельного підкорення тоталітарної влади ані корисливими та егоїстичними стосунками приватних осіб.

Залучаючи аристотелівську спадщину у інтерпретації шотландських моралістів, представники громадянського суспільства у Центральній Європі аж ніяк не заперечують повністю класичну ліберальну візію, у відповідності до якої поширення комерції з її саморегульованими взаємодіями між індивідами можуть автоматично призвести до покращення звичаїв і правових норм. Втім, практично усі відомі представники Центральноєвропейського руху опору (зокрема Я. Куронь, Б. Гермек, Я. Кіш, В. Гавел) фокусували увагу на існуючу для громадянського суспільства небезпеку егоїстичного спрямування – посилення зневаги в суспільстві до вимірів спільного блага (common good). Я. Кіш слушно наголошує, що «гіпертрофований капіталізм підриває моральні основи тих соціальних груп, що створені для колективного служіння, військової оборони громадян»[5, 339].

Відомий британський філософ чеського походження Е. Геллнер вважав цю проблему моралі базовою для занепокоєння центральноєвропейців. Він зазначає, що «громадянське суспільство є один з найкращих інститутів, створених людством. На його переконання, цивільне поліпшення життя не збігається повністю з комерційним розвитком, адже «останнє не тільки мінімізує сферу публічного життя суспільства, але й на практиці, через довільне збільшення корисливості, призводить до руйнування етичних основ людської взаємодії. Таким же загрозливим для громадянського суспільства є руйнування комуністичною державою приватної власності, а з нею і всієї сфери приватності – основи конституювання особистості»[6, 137].

Список літератури:

1. Hall J A. In Search of Civil society //Civil Society: Theoty, History and Comprasion. – Cambridge.: Cambridge MA,USA, 1995.–P.6-34.
2. Фергюсон А. Опыт истории гражданського общества.–М.:РОССПЕН, 2000.–389с.
3. Kuron J. Notatki o samorzgdze:Polityka. –Krakow.: Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellonskiego, 1995.–89 s.
4. Kumar K. Spoleczenstwo obywatelskie: rozwazania nad uzytecznosciaq historycznego terminu. –Krakow.: Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellonskiego, 1995.–142 s.
5. Kish Y. Culture and Civil Society.//Civil Society and the State. – London.:London UK.Press, 1993.–P.324-348.
6. Gellner E. Condition of Liberty. Civil Society and it's Rivals. –Washington.: The Council for Research in Values and Philosophy, 1995.–225p.